

# KOMPLEKSNIJI PRISTUP BORBI PROTIV ZLOUPOTREBE OPOJNIH DROGA

Sakib KURTIĆ

## Sažetak

Tekst govori o okolnostima koje su, nakon disolucije Jugoslavije devedesetih godina prošlog stoljeća i poratnog bosanskohercegovačkog perioda, uticale da dođe do pojave zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini. Eskalacijom ove opake bolesti mnogi mladi životi ili su ugroženi ili su već platili veliku cijenu, a neki od njih i najveću - smrću.

U okviru šire društvene zajednice u Bosni i Hercegovini do sada je bilo vrlo malo pokušaja da se kompleksnije pristupi borbi protiv ovisnosti i zloupotrebe opojnih supstanci. Svijetao primjer u tom pogledu je osnivanje zavoda za borbu protiv bolesti ovisnosti, kao stručnih medicinskih ustanova. Konkretno, u Zeničko-dobojskom kantonu Zavod je profunkcionisao prije 6-7 godina i već bilježi zavidne rezultate djelovanja (oko 500 registriranih ovisnika i koliko-toliko uredne medicinske tretmane sa metadonskom terapijom, detoksikacijom). Tekst naglašava i potrebu kompleksnijeg pristupa društvene zajednice borbi protiv zloupotrebe opojnih supstanci što podrazumijeva uključivanje relevantnih struktura društva: škola, medicinskih ustanova, centara za socijalni rad, pedagoško-psihološki rad i dr, što je višestruko korisnije od pasivnog posmatranja eskalacije ove pojave od koje nastaju nesagledive posljedice za društvenu zajednicu, porodicu, pojedinca (krijumčarenje, pljačke, nedozvoljena trgovina (ljudima), preprodaja, ubistva, zbrinjavanje u kazneno-popravne ustanove, sudski procesi i dr).

U ovom članku je naglašena i obaveza Države, entiteta i Distrikta Brčko da, u duhu ustavima zagarantovanih ljudskih prava na zdravlje, život ..., bosanskohercegovačko društvo učini napore na angažiranju svih relevantnih subjekata u borbi protiv bolesti ovisnosti. Članak naglašava i obaveze država potpisnica Konvencije UN o zaštiti djece od nezakonite upotrebe narkotika i psihotropnih supstanci.

Ključne riječi: opojne supstance (droge), medicinski tretman ovisnika, zlupotreba opojnih droga, relevantne društveno-političke strukture, Ustavi, Konvencija

*Bolest čini znanje bezvrijednim, umjetnost ništavnom, silu slabom, blagostanje beskorisnim, a rječitost nemoćnom.* Herofil<sup>1</sup>

Nijedna državna zajednica vrijeme tranzicije devedesetih godina nije platila toliku cijenu kao Bosna i Hercegovina. Ratna kataklizma iz vremena 1992-95. godine donijela je nezapamćena stradanja na bosanskohercegovačkom prostoru. Mnoga naselja i gradovi potpuno su razrušeni, više stotina hiljada ljudskih stradanja, milijunska prognanost i raseljenost. I postdejtonski period u svom dosadašnjem bivstvovanju bio je ispunjen mnogim poteškoćama. Danas je u Bosni i Hercegovini, kao i u mnogim državama šire evropske zajednice, prisutna velika ekonomska kriza. Za razliku od drugih državnih zajednica u našoj državi vlada još i ustavna, a nadasve i politička kriza.

Normalno da ovakve životne tokove prate i druge nedaće. Prije svega, kriminal, korupcija, nedozvoljena trgovina (ljudima), pljačke i šta sve drugo. Tu je svakako u velikoj mjeri prisutna i narkomanija sa zlupotrebama opojnih supstanci: krijumčarenjem, konzumiranjem. Mnogi mladi životi ili su ugroženi ili su platili veliku cijenu, i najskuplju - smrću. Ono što šira javnost spoznaje o narkomaniji kao bolesti novijeg doba putem medija - televizije, dnevnih listova i stručnih časopisa, simpozija i stručnih savjetovanja, intervju predstavnika medicinskih i socijalnih ustanova, te izjava oboljelih, svodi se na mnoštvo pitanja sa malo konkretnih odgovora. Najčešće postavljena pitanja uglavnom se odnose na tretmane ovisnika i stepen njegove uspješnosti, a najmanje ona pitanja koja bi tretirala planskiji i odgovorniji pristup društvene zajednice ovoj bolesti i ljudima u tom okviru – onima koji imaju bolesnu želju za nečim što ugrožava njihove živote.

Tako se često susreću pitanja: Kako motivirati nekoga da prestane uzimati supstance narkotika? Šta ustvari tretman čini djelotvornim? Zašto ovisnici ne mogu sami prestati uzimati nedozvoljene supstance? Koliko dugo osoba treba biti uključena u program tretmana? Kako nekog motivirati da prihvati tretman? Ako tretman nije djelotvoran, šta uraditi? Kako se mogu pronaći programi za tretman ovisnosti o alko-

<sup>1</sup> Herofil, grč. liječnik i anatom u Aleksandriji. Došao do mnogih anatomskih spoznaja secirajući strvine i ljudska trupla. Naglasio važnost mjerenja pulsa, uveo u terapiju mnoge lijekove. *Opća enciklopedija u 20 knjiga*, "Pro leksis d.o.o.", Večernji list d.d. Zagreb, 2005., knjiga 8, str. 221.

holu i drugim drogama? Kako tretman ovisnosti o drogama sprečava širenje drugih infektivnih oboljenja i dr?

Međutim, javnost je u znatnoj mjeri uskraćena za odgovore koji se odnose na pitanja: U kojoj mjeri društveno-političke strukture, državni organi imaju saznanja o fenomenu ovisnosti o opojnim supstancama i u kojem stepenu su aktivni sudionici preventivnog djelovanja, kao i medicinsko-socijalnih tretmana, uključujući i tretman putem terapijskih zajednica? Razmatraju li državno-politički organi stručne analize o stepenu ugroženosti društva od narkomanije? Gdje je mjesto Bosne i Hercegovine u užem i širem okruženju /regionu/ u tom pogledu i niz drugih pitanja? Koliko škole, kao obrazovno-odgojne ustanove preventivno djeluju na suzbijanje ove pojave? Gdje je u svemu tome mjesto vjerskih zajednica i sl?

Neki se bave pitanjima tipa vrijedi li uopće ulagati u tretmane ovisnosti o drogama? O tome da li je isplativ tretman ovisnosti o supstancama droge uspostavljajući relaciju: smanjivanje upotrebe droge i troškovi koji su uz to povezani u zdravstvenim i medicinskim službama, kazneno-popravnim zavodima i dr.

Tako se došlo do podataka da, naprimjer, prosječna cijena za jednu godinu neuropsihijatrijske terapije metadonom iznosi 4.700 \$ po pacijentu, dok jedna puna godina zatvaranja u kazneno-popravni zatvor iznosi 18.400 \$ po osobi. U poređenju ovih nekompaktibilnih pokazatelja, na bazi konzervativnih procjena, ekonomski analitičari došli su do podataka: svaki 1 \$ uložen u tretman ovisnosti uštedi državi između 4 \$ i 7 \$ usljed smanjivanja kriminalnih radnji povezanih s drogom, troškovima pravosudnog sistema i krađa. Ako se uključi i ušteda u zdravstvenom sistemu, cjelokupna ušteda ima omjer 12 : 1.

Značajna korist po pojedinca i društvo ogleda se i u smanjivanju interpersonalnih konflikata, poboljšanju produktivnosti na radnom mjestu i smanjenje povreda povezanih sa upotrebom droga i mnoge druge vrijednosti. Ovi podaci u dovoljnoj mjeri ilustruju koliko ima potrebe za više planski i odgovorniji angažman šire društvene zajednice na prevenciji bolesti narkomanije, tj. na sveobuhvatnom liječenju tretmanima koji omogućuju ovisnicima uključivanje u normalne tokove društvenog života.

Zato, bilo bi krajnje vrijeme da se u programima političkih partija i planskim zadacima

državnih organa - izvršnih i zakonodavnih, na vidnim i prioritetnim mjestima nađu pitanja koja tretiraju koliko prevenciju toliko i otklanjanje posljedica ove pojave. To bi, u izvedbenom smislu, podrazumijevalo donošenje akcionih planova/programa za nadzor nad opojnim drogama, sprečavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga. Ovim planovima obezbijedili bi se mehanizmi koordinacije organa vlasti / političke i državne/ sa socijalnim i medicinskim ustanovama, zavodima, organima sigurnosti, pravosuđa.

Da bi pobliže upoznali fizionomiju bolesti ovisnosti o opojnim drogama, s jedne strane, te filozofiju ponašanja i određena stanja onih koji vrše zloupotrebu opojnih droga, s druge strane, ne bi bila na odmet ni praksa da relevantni nosioci javnih dužnosti povremeno u svoje kabinete prime vinovnike ovih pojava. Za pretpostaviti je da bi to bilo značajno za moralnu i psihološku podršku pri njihovom liječenju i borbu za statusne društvene pozicije. Sastavni dio njihova liječenja je svakako i uposlenost u preduzećima i ustanovama, te bi i to bio dodatni motivacioni faktor u okviru kompleksnijeg tretmana. Nažalost, nerijetka je pojava smrtnosti onih ovisnika koji u svojim „bolesnim željama,, idu do dna, što se vrlo često završava smrću. Na njihovim dženazama/sahranama osim bliže rodbine, komšija i prijatelja, te predstavnika ustanova čiji su štićenici bili, rijetko se susretu relevantni javni radnici, različitih nivoa vlasti. Stigma<sup>2</sup> koju su „nesretnici“ nosili sa sobom ni u kojem slučaju ne bi trebalo biti razlogom takvog nehumanog odnosa.

Istina, ima i mnogih svijetlih primjera u okviru legalnih institucija i ustanova koji svojim angažmanom pružaju znatnu pomoć u suzbijanju i liječenju ove bolesti. Ovdje plediramo svakako na Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti Zeničko-dobojskog kantona koji je na ovom području i šire dao značajan doprinos na prevencijama, suzbijanju i liječenju bolesti ovisnosti o opojnim drogama. Konkretno, u Zeničko-dobojskom kantonu Zavod je profunkcionisao prije 6-7 godina i već bilježi 2 Stigma (grč znak, žig; neki upadljiv znak na tijelu (deformacija, degenracija) ili kakva druga zamjetljiva osobitost pojedinca, osnovna mana (npr. mucavost). Stigmom se nazivaju i znakovi (krvarenje rana) koje su pojavljuju kod vjerskih zanesenjaka kao znak Kristovih rana. Stigmatizacija obilježava neke osobine u smislu njezina prepoznavanja i društvene izvitoperenosti. *Opća enciklopedija u 20 knjiga*, „Pro leksis d.o.o.“, Večernji list d.d. Zagreb, 2007., knjiga 18, str. 313.

zavidne rezultate djelovanja (oko 500 registriranih ovisnika i koliko-toliko uredne medicinske tretmane sa metadonskom terapijom, detoksikacijom<sup>3</sup>. Tu su svakako, u izvjesnoj mjeri, i općinski centri za socijalnu zaštitu. Tako je, uz vjeru u Boga i pomoć ovog Zavoda, mnogim ovisnicima promijenjen život i sa stranputice krenuo u ispravnom smjeru.

Treba istaći i značajnu pomoć pojedinih vjerskih ustanova koje kroz vjeru, učenje i rad dovode neke do izliječenja. Naravno, to zavisi od pojedinaca koji se liječe u takvim centrima. Tako izliječeni ovisnici rade, pišu knjige, bave se edukacijom.

Naglašavamo i to da Ustav Bosne i Hercegovine, Ustavi entiteta, ustavi kantona / županija i Statut Distrikta Brčko, pravo na zdravlje navode na listi osnovnih ljudskih prava, a Bosnu i Hercegovinu, oba entiteta i Distrikt Brčko obavezuju na osiguranje najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i temeljnih sloboda. Isto tako, pravo na život kao jedno od osnovnih prava koje proizilazi iz međunarodnih konvencija, inkorporirano u ove ustave, predstavlja pravo pojedinca, a posebno djece, omladine i porodice. Kako bi se to pravo ostvarilo neophodno je da bosanskohercegovačko društvo, po prvi put, učini sistematičan napor i angažira sve relevantne subjekte u društvu.

I Konvencija UN o pravima djeteta obavezuje države potpisnice da djeci obezbijede zaštitu i brigu koja je neophodna za njihovu dobrobit, uzimajući u obzir pravo i obaveze njihovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete i u tom cilju da preduzmu sve odgovarajuće zakonodavne i administrativne mjere. Obaveza država potpisnica se odnosi na preduzimanje svih odgovarajućih mjera uključujući: pravne, administrativne, socijalne i obrazovne da zašтите djecu od nezakonite upotrebe narkotika i psihotropnih supstanci kako je definirano odgovarajućim međunarodnim ugovorima i da spriječe korištenje djece u nezakonitoj proizvodnji i trgovini tim supstancama.

2012. godina je specifična po mnogo čemu. I po tome što sa sobom nosi prefiks “izborna”. To je prilika relevantnim društveno-političkim strukturama društva i državnim organima da

<sup>3</sup> Detoksikacija (lat. de od, toxcum otrov) ..., prva faza liječenja ovisnika s ciljem da se alkohol ili droga ukloni iz tijela ili bar ublaži njihov učinak. *Opća enciklopedija u 20 knjiga*, “Pro leksis d.o.o.”, Večernji list d.d. Zagreb, 2005., knjiga 5, str. 79.

svoje planove / programe modifikuju i konkretnije oplemene sa zadacima na sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih supstanci i bosanskohercegovačko društvo, u duhu meritornih međunarodnih konvencija, zaštite od toga zla. Nadajmo se da će, ubuduće, tako i biti.

## Zaključak

Bosna i Hercegovina je poslije ratnog perioda 1992 - 1995, postala tranzitna zemlja za razne vrste droga. I ne samo to, već se na području BiH uzgajaju pojedine vrste droga u tom obimu da se radi o plantažama. Stoga su nastali i ogromni problemi bolesti ovisnosti na njenom cijelom teritoriju. Problemi nisu samo problemi pojedinca, već šire društvene zajednice.

Dosadašnja iskustva su pokazala da je potrebno imati organiziraniji i kompleksniji pristup na preventivnom djelovanju protiv bolesti ovisnosti, kako na širem tako i na lokalnim nivoima. Organizirani pristup zasnivati na uključivanju i angažiranju stručnih, vaspitno-obrazovnih institucija, političkih i državnih struktura: škola, zdravstvenih ustanova, zavoda, centara za socijalni rad, pedagoški kadar, psihologe i dr. Putem političkih organizacija uključiti omladinu, organizirati tematske konferencije na kojima će se voditi rasprave o problemima bolesti ovisnosti i mjerama njenog suzbijanja. U sve aktivnosti preventivnog djelovanja uključiti i medije raznovrsnog oblika: tv, izdavanje biltena, plakata, letaka sa sadržajima koji ukazuju na opasnosti od bolesti ovisnosti.

Osnivanje zavoda za borbu protiv bolesti ovisnosti (po kantonima /županijama, Federaciji BiH) pokazalo se bar donekle plodotvornim i korisnim, iako ove ustanove imaju više karakter liječenja, a u manjem obimu karakter preventivnog djelovanja.

Na nivou lokalne zajednice, na zakonodavnim i izvršnim organima vlasti, imati informacije

o stepenu ugroženosti od bolesti opojnih droga sa analitičkim pokazateljima i prijedlogom mjera za prevazilaženje postojećeg stanja.

I uposlenost rehabilitiranih korisnika opojnih supstanci je sastavni vid liječenja ili doizliječenja. U okviru lokalne zajednice u programima zapošljavanja, onima koji su završili stručne medicinske tretmane u terapijskim zajednicama, poslije njihovog liječenja, rehabilitacije i resocijalizacije, dati prednost u zapošljavanju, u skladu sa stručnim i intelektualnim sposobnostima i zanimanjima.

Ekonomski analitičari su došli do podataka da ulaganje u tretmane ovisnosti o drogama stručnim medicinskim pristupom, ima omjer 12 : 1, kao posljedica smanjenja kriminalnih radnji povezanih sa drogom, troškovima pravosudnog sistema i krađa i dr. Udruženja za suzbijanje zloupotrebe droga mogu imati višestruku ulogu i značajan doprinos na preventivnom djelovanju. Njihovim osnivanjem, počev od osnivanja ureda na nivou vlada (u Državi, entitetima, kantonima), te udruženjima u lokalnim zajednicama, organiziraniji i kompleksniji pristup liječenju imat će kvalitetno viši nivo.

### Literatura

1. Dervišbegović, Muhamed (1993), *Socijalni rad i socijalna zaštita*, Sarajevo.
2. Sakoman, Slavko (2002), *Obitelj i prevencija ovisnosti*, SysPrint, Zagreb.
3. Signer, Mladen i Mikšaj - Todorović, Ljiljana (1993), *Delikvencija mladih*, Nakladni zavod Globus, Zagreb.
4. JZU (2006), *Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti*, Zenica, O ovisnosti i HIV-u, Zenica.
5. Opća enciklopedija u 20 knjiga (2005-2007), «Pro lexis d.o.o.», Večernji list d.d. Zagreb.
6. Bilten JZU «Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti». Zenica, Broj 8, Godina 5. Internet
7. <http://uredzadroge.hr/publikacije/publikacije-istrazivanja/>
8. <http://nijd.uredzadroge.hr/index-phr/hr/aktualno/>
9. [-http://moravek.org/ovisnosti/nbv-001.htm](http://moravek.org/ovisnosti/nbv-001.htm)



## Summary الموجز

A MORE COMPLEX APPROACH TO THE FIGHT  
AGAINST THE DRUG ABUSE

الأسلوب المتعدد الجوانب في التعامل مع مكافحة سوء  
استخدام المخدرات

Sakib KURTIĆ

ثاقب كورتيتش

The article discusses the circumstances that have, after the disintegration of Yugoslavia in nineties of the last century, and the afterwar period in Bosnia and Herzegovina, brought about the issue of the drugs abuse in Bosnia and Herzegovina. With the escalation of this dreadful disease many young lives have been jeopardized, and some even died as a result of it.

Within the general social community of Bosnia and Herzegovina, until now we have seen a very few attempts to tackle the issue of drug abuse and addictions in a more complex and organised manner. However, one good example of combating the issue is the foundation of the specialised medical institute for fighting addiction diseases. Thus in Zenica-Doboj canton the institute is working for the past 6-7 years and has so far achieved quite remarkable results (about 500 registered users and quite regular medical treatments with methadone therapy, detoxification etc.). The article emphasises the need of a more complex approach of the entire community in combating the drug abuse that would involve relevant structures of the society like: schools, medical institutions, centres for social work, pedagogical and psychological work etc., that would be far more effective than mere passive observation of the escalation of this disease that carries with it a multitude of negative social developments that are hazardous for community, family, individual (smuggling, theft, human trafficking, murders etc.). This article further stresses the necessity of the state level action in this regard and in accordance to constitutionally granted human rights. Local governments must make efforts to engage all the relevant subjects in combating this issue. The article also underlines the responsibility of the states signatories of the UN convention for the protection of children from drug abuse.

Key words: drugs (narcotics), medical treatment, drug abuse, relevant social institutions, convention, constitution.

يتحدث هذا البحث عن الظروف التي أدت إلى انتشار ظاهرة سوء استخدام المخدرات في البوسنة والهرسك، بعدد تفكك يوغوسلافيا في تسعينيات القرن الماضي، والفترة التي تلت الحرب في البوسنة والهرسك. إن زيادة انتشار هذا الداء الفتاك أدت إلى تهديد حياة الكثير من الشباب بالخطر، بل إن الكثيرين منهم قد دفعوا ثمننا باهظا لها، ومنهم من دفع أبهظ الأثمان - الموت.

وحتى الآن، لم يعرف مجتمع البوسنة والهرسك بكل مكوناته، سوى محاولات قليلة جدا، في التعامل المتعدد الجوانب مع قضية مكافحة الإدمان وسوء استخدام المواد المخدرة، ومن الأمثلة المضيئة في هذا الجانب، يأتي تأسيس معهد مكافحة داء الإدمان، وكذلك المؤسسات الطبية التخصصية، بدأ هذا المعهد عمليا بالعمل في إقليم زينيتسا ودوبوي منذ ٦ - ٧ سنوات، وقد حقق نتائج ملحوظة في عمله (حوالي ٥٠٠ مدمن مسجلين، وعلاج طبي منتظم بدرجة لا بأس بها، بالميتادون وبإزالة التسمم، ويركز البحث على ضرورة تعامل المجتمع مع قضية مكافحة سوء استخدام المواد المخدرة، بأسلوب متعدد الجوانب، وهذا يعني مشاركة البنى المجتمعية المعنية: المدرسة، والمؤسسة الصحية، ومركز الرعاية الاجتماعية، والعمل التربوي والنفسي، الخ. مما يحقق فوائد متعددة، بدلا من المراقبة السلبية لانتشار هذه الظاهرة التي تؤدي إلى نتائج وخيمة لا تحصى، تضر بالمجتمع والأسرة والفرد (التهرب، السرقات، الاتجار المحرم بالبشر، بيع المخدرات، جرائم القتل، الإيواء في السجون ومراكز التأهيل، الإجراءات القضائية، الخ). وتم التنويه في هذا المقال بأهمية دور الدولة بكامل مكوناتها الإدارية، بموجب ما كفلته الدساتير من حقوق الإنسان، مثل حق الصحة والحياة وغيرهما، وبأنه يجب على مجتمع البوسنة والهرسك أن يبذل الجهود من أجل إشراك كافة المكونات المعنية في محاربة داء الإدمان، وينوه البحث أيضا بالتزامات الدولة الناجمة عن توقيعها على اتفاقية الأمم المتحدة لحماية الأطفال من الاستخدام المحظور للمخدرات والأدوية النفسية.

الكلمات الرئيسية: المواد المخدرة (المخدرات)، العلاج الطبي للمدمنين، سوء استخدام المخدرات، البنى الاجتماعية السياسية المعنية، الدساتير، الاتفاقية.